

- ז. כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה — מכאן ליוצא ליהרג ואמר אחד 'ערכו עלי' — לא אמר כלום. ודוקא משנגמר דינו אבל לא קודם לכן (מן האדם) — ולא כל האדם). ולרבי חנניא בן עקיבא שאמר נערך, הוצרך הכתוב ללמד שלא ליטול ממון מן המחויב מיתה, והוצרכנו שני לימודים על כך, אחד לממון ואחד לקנס, שלא נאמר הואיל וקנס חידוש הוא יתחייב לשלם גם אם מחויב מיתה (רב אשי). ולתנא קמא דרבי חנניא אין צריך לימוד מיוחד לקנס אלא הכל נלמד מ'ולא יהיה אסון'. (עתוס' מפני יהושע). ולרבה לפי האמת חייבי קנסות משלמים אעפ"י שמחויבים מיתה).
- א. התוס' פרשו שרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא חולק על תנא דבי חזקיה המקיש מכה אדם ומכה בהמה, ולדבריו הוצרך הכתוב לומר שלא נפטור את הרוצח על ידי ממון כאשר רצח בדרך ירידה, שניתנה שגגתו לכפרה, וכשם שמצינו למומתים בידי שמים שנותנים ממון ונתכפר להם.
- ב. לענין דמים, אם אמר על היוצא ליהרג 'דמיו עלי' — פטור, שאין לו דמים. ואם יש לו קונים במציאות (כגון שהוא נוקב מרגליות) — כתב המנחת-חינוך (שנ"י) שלפי מה שנתמעט יוצא ליהרג לענין ערכין, התמעט גם לענין דמים.

ח. עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין. מכאן שהמסמא עיני חברו אין מוציאים את עינו, שמא ימות מכר, אלא משלם ממון. ועוד שמענו ממילא, שהמסמא עין חברו וגם הרגו בדבר אחר, אינו משלם עבור העין אלא מחויב מיתה בלבד.

דף לח

סו. נערה שנתארסה ונתגרשה — האם יש לה קנס?

נערה שנתארסה ונתגרשה — רבי יוסי הגלילי אומר: אין לה קנס (אשר לא ארשה). רבי עקיבא אומר: יש לה קנס וקנסה לעצמה. (ואשר לא ארשה ממעט בפשוטו שאין הקנס שייך לאב אלא לזו שלא אורסה. וגם דרש מזה רע"ק גזרה שוה אונס ומפתה. ערש"י ד"ה לא אתיא; תורא"ש). כן היא דעת תנא דמתניתין אליבא דרבי עקיבא [ובשיטה זו הלך רבי אלעזר תלמידו (להלן מ.)], ולכן פטר את המפתה נערה שנתארסה ונתגרשה שהואיל וקנסה לעצמה הרי מחלה לו]. ואילו תנא דברייתא נקט בדעתו שקנסה לאביה [והכתוב ממעט ארוסה שאין לה קנס, מפני שחייב סקילה].

הלכה כרבי עקיבא דמתניתין. רמב"ם נערה בתולה ב, טז; תוס' לט. ועוד). וכתב הרמב"ם (שם): דוקא קנסה לעצמה, אבל בושת ופגם שייך לאביה, שהרי לא יצאה מרשותו לשאר דברים. (וכן כתב הר"י בן מגאש, בתשובה צח. וכן דעת הר"ן). אבל התוס' והרא"ש (בפסקיו ובתוספותיו) חלקו וכתבו שהוקשו תשלומי בושת ופגם לקנס הלכך גם הם לעצמה.

דפים לח — לט

סו. א. בא עליה ומתה — האם משלם קנס? האם יש 'בגר' בקבר?
ב. בא עליה ונתארסה, בא עליה ונישאת, בא עליה ובגרה — מהו?

א. בא עליה ומתה (קודם העמדה בדין. רמב"ם; ריטב"א ועוד) — לדברי אב"י פטור. (ונתן... לאבי הנערך — ולא לאבי מתה). לרביא — לפי לשון אחת היה פשוט לו שהוא חייב אלא שנסתפק אם מתה בנערוהה עד שלא עמדה בדין והגיע זמן בגרותה בקבר — האם נחשב בגר ופקעה זכות האב, אם לאו. ולפי מר בר רב אשי

נסתפק רבא האם מיתה עצמה עושה בגרות ומפקעת החיוב לאב או אינה עושה בגרות וחיוב. ועלה ב'תיקו'.

א. לפי הצד שיש בגר בקבר — לדברי ר"י (עפ"י הגמרא להלן מ:). אין אדם מוריש קנס הלכך אין חייב לשלם ליורשה אלא בושת ופגם אבל קנס פטור. ולדברי ר"י הלבן יכול להוריש קנס וחיוב לשלם הקנס ליורשה, כגון אביה. (וכן יש אומרים בדעת הרמב"ם — ע' זכר יצחק ח"ב כט, מנחת שלמה ח"א פה, ועוד).

ב. הרמב"ם (נערה א, טו) פסק כאביי שבא עליה ומתה פטור. ודוקא קנס, אבל בושת ופגם חייב. ג. יש לומר שדין זה נאמר רק כשהקנס מגיע לאב, אבל בכגון יתומה שקנסה לעצמה, אף אם מתה חייב. (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי — נערה א, טו).

ב. בא עליה ונתארכה — אביי אמר לרבא שחיוב קנס לאביה, מפני שאינה יוצאת מרשות האב באירוסין. אבל בא עליה ונישאת או בגרה — קנסה לעצמה, שהרי יצאה מרשות אביה. ודוקא כשלא עמדו בדין קודם שנישאת או בגרה, אבל עמדה בדין ותבעה ואח"כ בגרה או נישאת — הרי הן של אב. (רי"ף רמב"ם ורא"ש, עפ"י משנה מא:).

דף לט

דין שלש נשים משמשות במוך, ואפשרות עיבור ולידה בקטנה ונערה — נתבאר ביבמות יב.

סח. א. מה בין אונס למפתה ומה המשותף בשניהם?

ב. באלו מקרים אין האונס רשאי לקיים את אנוסתו עמו אלא חייב לגרשה?

ג. אנוסה שנישאת לאונס — האם יש לה כתובה אם גירשה או מת?

א. המפתה נותן שלשה דברים; בושת פגם וקנס (כפי שדרשו מן המקראות — להלן מ:). מוסיף עליו האונס שנותן את הצער, [אבל מפותה אין לה צער כל כך. רבה בר אבהו]. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: האונס אינו משלם את הצער מפני שסופה להצטרף תחת בעלה. (משמע מהמשנה להלן (רפ"ד וברש"י) שדמי הצער שייכים לאב. ואולם יש גירסה בדברי הראב"ד (בהשגות — הל' נערה בתולה ב, יג) שהצער שלה כבשאר חבלות. (ע"ש בכסף משנה). האונס נותן מיד, והמפתה אינו נותן את הקנס אלא לכשלא יכנס. ואולם בושת ופגם נותן גם המפתה מיד, בין יכנס בין לא יכנס.

האונס חייב לשאתה, אפילו היא חוגרת, סומא או מוכה שחין. משא"כ המפתה.

א. חיוב נישואין למאנס, כתב הרדב"ז (ח"א יט; ומובא בפתחי תשובה), אינו בגדר קנס אלא מצות עשה. ולפי זה אין הודאה פוטרת, ואף בזמן הזה מצווה לשאתה לאשה. וכמו שכתב בספר החינוך (תקנו. וכן משמע בשו"ת מהרי"ק סוס"י קכט). וכן נקטו כמה פוסקים, כהרדב"ז. (ע' תשב"ץ ח"ב יא רעג; מהרש"ל בסוף הפרק; שו"ת אחיעזר ח"ג פב; אפיקי ים ח"ב מב, ב).

ב. משמע מלשונות הגמרא שאם אין האשה מתנגדת ולא אכפת לה אם ישאנה אם לאו, מחויב לישאנה, שאין המצוה רק בשבילה אלא הוא מצד עצמו מחויב בדבר, [אלא שביכלתה לעכב כשאומרת איני רוצה]. ולפי זה מובן פסקו של הרדב"ז (ח"א סח) שאם אסר הנאתה עליו — אין חל הנדר. ואולם בתוס' (במכות טז.) מבואר שהנדר חל. (עפ"י אבני נזר יו"ד רצד. ובלשון הרשב"א (בתשובה יח) נראה שהמצוה אינה אלא משום הנאתה, ולפי"ז לכאורה לא חל הנדר).

ג. דעת המנחת-חינוך (סא, ב; תקנה, יב) שמצות 'ולו תהיה לאשה' מתקיימת רק כשנושאה, אבל